

ALİ ARTUN
Eros ve Sanat

ALİ ARTUN 1972'de Ortadoęu Teknik Üniversitesi Mimarlık Bölümü'nden mezun oldu. Mimarlar Odası'nda bilim ve teknoloji konuları ile mimar ve mühendislerin toplumsal konuları üzerine araştırmalar yürüttü, çeşitli makalelerin yanı sıra *Fordizmin ve Mühendisin Dönüřümü* adlı kitabı yazdı. 1980'den sonra Ankara Çaędař Sahne Kültür Merkezi'ni yönetti ve burada 500 Yıllık Billeme programı çerçevesinde sanat tarihi, edebiyat ve müzikle ilgili etkinlikler düzenledi. 1984'te Galeri Nev'in kuruluşuna katıldı. Bu tarihten başlayarak galerinin Ankara'daki sergilerini düzenledi ve aralarında *Resme Bakan Yazılar, Arslan-Defterler ve Tiraje: Zamanların Hafızası*'nın da bulunduğu 100'ü aşkın Galeri Nev yayınının editörlüğünü yaptı. Galeri sergilerinden başka Ankara'da *Cobra* ve *1950-2000*, Kopenhag'da *Ben Bir Başkası*, İstanbul'da *Mübin Orhon: Sainsbury Koleksiyonu* sergilerini hazırladı. Sanat'ın kuruluşunda ve yönetiminde görev aldı. Marmara ve Yıldız Teknik üniversiteleri güzel sanatlar fakülteleri ile İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde sanat tarihi dersleri verdi. 2000 yılından bu yana, kültürel eleştiri alanında eserlerin derlendiği "Sanathayat" dizisini yönetiyor. Ayrıca, kurucusu olduğu *e-skop* internet dergisinin editörlüğünü sürdürüyor. Son yayımlanan kitapları: *Modernlięin Sınırında Sanat: Eleřtiri, Özerklik, Siyaset* (2006); *Müze ve Modernlik* (2006); *Çaędař Sanatın Örgütlenmesi* (2011), *Sanatın İktidarı: 1917 Devrimi, Avangard Sanat ve Müzecilik* (2015); *Mümkün Olmayan Müze: Müzeler Ne Gösteriyor?* (2017); *Dada Kılavuz, 1913-1923 Münih, Zürih, Berlin, Paris* (Nur Altınyıldız Artun ile birlikte, 2018); *Modernizm Kavramı ve Türkiye'de Modernist Sanatın Doğuşu* (2020).

sanathayat

DİZİ EDITÖRÜ Ali Artun

Sanatın olumlayıcı niteliğinin bir kaynağı da onun Eros'a bağlılığıdır; içgüdüsel ve toplumsal baskıya karşı mücadelede **hayat** içgüdülerinin kuvvetle olumlanmasıdır. Binlerce yıllık yıkıma karşın **sanatın** tarihsel ölümsüzlüğü ve kalıcılığı bu bağlılığa tanıklık eder.

Herbert MARCUSE

ALİ ARTUN

Eros ve Sanat

MODERNİZM ÇAĞINDA SANAT VE CİNSELLİK



İletişim Yayınları 3140 • sanathayat dizisi 54

ISBN-13: 978-975-05-3281-8

© 2022 İletişim Yayıncılık A.Ş. / 1. BASIM

1. Baskı 2022, İstanbul

•

DİZİ EDITÖRÜ Ali Artun

YAYINA HAZIRLAYAN Elçin Gen

KAPAK TASARIMI Özlem Özkal - Suat Aysu

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Asude Ekinci

BASKI Ayhan Matbaası • SERTİFİKA NO. 44871

Mahmutbey Mahallesi, 2622. Sokak, No: 6/31 Bağcılar 34218 İstanbul

Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63

CİLT Güven Mücellit • SERTİFİKA NO. 45003

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,

Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları

SERTİFİKA NO. 40387

Cumhuriyet Caddesi, No. 36, Daire 3, Seyhan Apartmanı,

Harbiye Mahallesi, Elmadağ, Şişli 34367 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

İÇİNDEKİLER

Georges Bataille’da Erotizm ile Ölümün Birliği ve Sanat	7
• İki Karşıt Evrenin Birliği.....	8
• İnsanlığın Başlangıcı ve Emek.....	9
• Ölüm Tabusu ve Kurban Ayinleri.....	10
• “Genel ekonomi”, İfrat ve İsraf.....	15
• Ölüm-yaşam-erotizm-şiiir.....	19
• Erotizm Tabusu ve Orjiler.....	22
• İfrazat, Zillet ve Erotizm.....	25
• Zillet – Bayağı Materyalizm ve Estetik Formsuzluk.....	27
• Formsuz Sanat ve Mimarlık.....	29
• Sanatın İcadı.....	32
• Ölüm-erotizm-sanat ve Hayvanlar Âlemi.....	33
• Ölümün, Erotizmin Sessizliği ve Bilgisizliğin Bilgisi.....	36
• Şiirsel İlahiyat.....	39
Modernizm, Erotizm, Picasso	47
• Aşk, Ölüm, Sanat Birliği – Minotauros Efsanesinin İzleri.....	48
• “Sanat ancak erotiktir”.....	55
• Filozof Fahişeler.....	56

• Eros.....	59
• Dionysos, Priapus, Satir.....	64
• Ortaçağ ve Cinsellik Tabusu.....	69
• Rönesans.....	70
• Seksin Felsefesi, Bilimi, Sanatı.....	73
• <i>Ars erotica – scientia sexualis</i> – Patafizik.....	79
• Eropolitika.....	81
• Bir Entelektüel ve Kahraman Olarak Fahişe.....	87
• Dünyanın Kökeni.....	102
• Picasso ve Şehvetin Estetiği.....	110
• Eros'un Yitimi.....	119
Aşk, Sanat, Siyaset.....	129
• Erotizm Tarihi Üzerine Notlar.....	134
• Alain Badiou ve Aşkın Komünizmi.....	138
• Sürrealizm, Aşk, Siyaset.....	142
Dizin.....	145

Georges Bataille'da Erotizm ile Ölümün Birliği ve Sanat*

Tanrı beni en yüce ve
en şehvetli ölümle ödüllendirdi.
Heinrich von Kleist

Bataille'in bir Katolik rahibi olmayı bırakarak edebiyatla uğraşmaya başlamasının ardından yazdığı ilk romanı, *Gözün Hikâyesi* (1928). Takma adla yazıyor: Lord Auch, yani Lord Bok-Çukuru. Bu romanın son sahnelerinden birinde, Simone, arenada yeni öldürülmüş olan bir boğanın hayalarını bacak arasına sokuyor. Bir sonraki sahnede de, arkadaşına öldürttüğü bir rahibin o anda sökülen kan içindeki bir gözünü içine alıyor. Aynı zamanda rahibin penisinin üzerine oturuyor ve idrarını yapıyor. Bir başka Bataille romanı olan *Gögün Mavis'i*'nde (1935-36) Troppmann, annesinin cesedi karşısında şehvete kapılır. (Bu hadisenin bizzat Bataille'in da başından geçtiğini biliyoruz.) Mezar çukurlarında sevişir, toprağa bulana bulana. "Kasabın, bir domuzun boğazına açtığı delikten fıskıran

* 31 Ocak 2015 tarihinde *e-skop*'ta yayınlanmıştır.

kan kabarcıklarını” hayal eder. Romanın diğer kahramanı Dirty, adının da ima ettiği gibi kirli ve hastalıklıdır; sürekliliği ifrazat içindedir. “Aynalar” genelevinde çalışan *Madame Edwarda* (1941) Tanrı olduğunu sanır ve hep ölüm derecesinde cinsel haz atakları yaşar. Bataille’in ölümünden sonra yayınlanan (1966) *Annem* romanının finalinde ise Pierre, tam ensest ânında ölen annesiyle bir tür nekrofil (ya da tanotafili) yaşar. *Ölü Adam* da (1967) nekrofil üzerine kuruludur; cinsel organlardan taşan kokular ve sıvılar, idrar ve kusmuk, tiksindirir mi kıskırtır mı bilinmez. *Rahip C*’deki (1950) kasapta, ayaklarından asılı olan yeni kesilmiş iki kuzudan kan damlamaktadır ve satırın yanı başındaki beyinler saldırgan bir çıplaklık hissi verir.

İşte Bataille edebiyatını kuşatan bütün bu ifrat, ifrazat, pislik, iğrençlik, sapıklık vs. yazar nezdinde kutsallığı, hatta tanrısalılığı çağırıştırır, tarih-öncesi ayinleri çağırıştırır. Bir özgürlük felsefesi oluşturur. Sanatın hakikatini ifade eder.

İki Karşıt Evrenin Birliği

Bataille’in düşüncesi birtakım kavram çiftleriyle örülür. Birbirlerine karşıt olan bu kavramlar, anlamlarını, kursuzca işleyen bir diyalektik içinde kazanır. Ve sonunda bu karşıt kavram kümeleri, varlık tarihimizi, varoluşumuzu belirleyen ve birbirleriyle gerilim içinde olan iki evren oluşturur: *süreklilik/süreksizlik*, *oyun/iş*, *erotizm/üreme*, *şiddet/çalışma*, *ihlal/tabu*, *ölüm/yaşam*, *kutsallık/dünyevilik*, *bolluk/kıtlık*, *ifrat/ekonomi*, *akıl/mit*, *arzu/ıstırap*, *dene/bilgi*... Bataille’da bu zıt kategoriler ancak birbirleri tarafından anlamlandırılabilir, birbirleriyle çatıştıkça birleşirler: kötülük iyiliktir, bilgi bilgisizliktir, ölüm yaşamdır,

hakikat yalandır, “şiiir bir bakıma daima şiiirin karşıtıdır”, “azami haz, azami acıdır” .

Philippe Sollers, bu düşünce mekaniğine “Georges Bataille’in düalistik materyalizmi” diyor.¹ “Bu düalizm, dünyaya içinde iki ilke önermek yerine, iki ayrı dünya önerir [...] Böylece ‘gerçek’ düşüncenin sınırlarını zorlar, kasten yapılmış bir ‘hata’ gibidir.” Bataille’in düalite zincirleri, kendini düşüncenin, bilginin ölümüne teslim etmeyenler için anlaşılmazdır. Bataille “düşüncesinin tek bir amacı olduğunu” söyler: oyun. “Düşüncemin kendi kendini imha ettiği bir oyun.”² Bataille’in “oyun felsefesi”, insanlığın başlangıcının aslında onun sonu olduğuna ilişkin tezle başlar. İnsan, özündeki hayvansılığı inkâr ede ede evrilirken insanlığından olur.

İnsanlığın Başlangıcı ve Emek

Bataille antropolojinin klasik tezini onaylar: İnsan çalışma sayesinde ve çalışma araçlarını icat ederek insan oldu (*homo faber*), hayvanlardan ayrıldı. Bundan böyle bütün hayatını, var olmak için mecbur olduğu, gündelik, pratik, faydalı, işlevsel, akıllı uğraşlara adadı. Ancak Bataille’in tespiti burada bitmiyor. Çünkü ona göre, insan sadece aletleriyle akıllı işler yaparak hayvanlardan kopmuyor. Bu tür iş yapmaya direnen, onu ihlal eden, aklını kullanmaya dayanmayan ve kendinden başka amacı olmayan güdüleri, duygulanımları (*affect*) dolayısıyla da hayvanlardan ayrılıyor. Yani sadece akli sayesinde değil, ona direnen ve onu ihlal eden arzularıyla ve hayalleriyle de insan oluyor. Sadece iş yaparak değil, iş yapmayı feda ettiği erotizm aracılığıyla da insanlaşıyor. Ve asıl, ölümlü olduğunu fark etmesiyle hayvanlardan ayrılıyor. Çünkü iş ha-

yatına, çalışmaya son veren en mutlak hadise ölüm. İşte, erotizm-ölüm birliği böyle uyanıyor.

Ölüm ve erotizm insan hayatının sürekliliğini sağlarlar ve otonomdurlar. Çünkü akla, bilgiye, tasarıma dayanmazlar. Kendi kendileri için vardılar ve kendileri dışındaki etmenlere tabi değillerdir; hükümandırlar. Oysa çalışarak, emek harcayarak insan bir yarar bekler. Dolayısıyla bu etkinliklerin amacı kendi dışındadır. O nedenle heteronomdurlar. Ayrıca iş hayatı insanları birbirinden farklılaştırarak onlar arasındaki sürekliliği bozar. Süreklilik/süreksizlik, otonomi/heteronomi, hükümlülük/tabiiyet, Bataille diyalektiğinin en temel çatışmalarını oluşturur. Diğer kavram çiftleri döner dolaşır bunlarda düğümlenir.

İnsanı insan yapan, zorunlu olduğu işler dışındaki dürtüleri, itkileri ve tepileri, bir yandan da onun hayvansılığını kışkırtır. İnsan iş hayatına koyulduktan sonra, bu hayatı ihlal eden hayvansı güdüler ve eylemleri sürer. Hatta, insan bir anlamda bu sayede, yani hayvanlığına dönerek insan olur. Başka deyişle, insanlığına son vererek insan olur. Tabuları ortaya çıkaran da bu. Baştan beri, insanların çalışma hayatını, dünyevi varlığını kesintiye uğratarak onu yeniden hayvanlar âlemine iade eden her olay, duygu ve düşünce tabu sayıldı. Ama buna karşın, tabuların ihlal edildiği olaylar da kutsallaştı, dinselleşti. İşte bu tabuların başında ölüm/öldürme ve erotizm gelir. En büyük günahlar ve en tanrısal çılgınlıklar...

Ölüm Tabusu ve Kurban Ayinleri

Daha Neandertal döneminde insan artık dik durabiliyor, dolayısıyla serbest kalan elleriyle ve icat ettiği aletlerle